

Wiersze żałobne dla Krzysztofa Radziwiłła w sylwie ze zbiorów Bavorovianum we Lwowie¹

MARIOŁA JARCZYKOWA

(Uniwersytet Śląski w Katowicach)

Z birżańskim dworem Radziwiłłów było związanych wielu poetów, którzy swoje pióra oddawali na usługi mecenasów, opiewając głównie śmierć i narodziny w książęcej rodzinie. Byli wśród nich twórcy znani, tacy jak: Daniel Naborowski, Salomon Rysiński, Jan Rybiński, oraz pisarze *minorum gentium*: Piotr Kochlewski, Bieniasz Budny, Andreas Loeaechius Scotus, Paweł Zaborowski². Z obfitej twórczości okolicznościowej poświęconej magnatom litewskim tylko nieliczne teksty ukazały się drukiem, większość pozostała w rękopisach. Do znanych dotychczas wierszy spod znaku „muzy domowej” można dodać utwory skopiowane w siedemnastowiecznej sylwie ze zbiorów Biblioteki Baworowskich (sygn. 1332/II)³, obecnie przechowywanej we Lwowskiej Narodowej Naukowej Bibliotece Ukrainy im. Wasyla Stefanyka. Dane właściciela rękopisu zostały podane na początku i końcu manuskryptu, w zapisie proveniencyjnej: *Ex libris Michaelis Casimirii Pozarzyski*, w enigmonimie („Imię moje sześć liter, od ziemię przezwisko”, s. [6]⁴) oraz w tytule czterowiersza *[Jego]M[itości] Panu Michałowi mnie Pozarzyskiemu*.

1 Biblioteka Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego była jedną z najważniejszych księżnic lwowskich na przełomie XIX i XX stulecia. Jej fundator kierował się przy doborze druków i rękopisów kryterium narodowym, gdyż interesowały go dzieła polskie i Polski dotyczące. Wśród wielu obiektów bibliotecznych znalazło ponad tysiąc cennych rękopisów. W 1939 roku Bavorovianum przyłączono do biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Zob. A. Chamera-Nowak, *Zarys problematyki dotyczącej Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 2008, z. 18/19, s. 55-64.

2 Zob. M. Jarczykova, *Przy pogrzebach rzeczy i rytmy. Funeralia Radziwiłłowskie z XVII wieku*, Katowice 2012.

3 Za wskazanie mi tego rękopisu bardzo dziękuję dr hab. Marii Barłowskiej.

4 Pierwsze strony rękopisu są nienumerowane, w nawiasie podałam strony obliczone przeze mnie – M.J.

Jest to księga starannie skomponowana, składa się bowiem z dwóch części zatytułowanych *Promptuarium*⁵ i *Kozacki sajdak*⁶, poprzedzonych wierszami do czytelnika zachęcającymi do lektury „lekkich rymów”. W kopiańsku znalazły się teksty znane, utrwalone również w innych sylwach: wiersze Kaspra Twardowskiego, Hieronima Morsztyna, Stanisława Orzelskiego⁷, Daniela Naborowskiego, jak i inedita, np. sielanki⁸ oraz utwory okolicznościowe poświęcone Radziwiłłom birżańskim – Krzysztofowi Radziwiłłowi (1585-1640), jego żonie⁹, córce¹⁰, a także wnukom¹¹.

Najobszerniejszy zespół tekstów związanych z litewską rodziną dotyczy śmierci księcia Krzysztofa. W jego skład wchodzi: *Lament na pogrzeb księcia pana wojewody wileńskiego, hetmana Wielkiego Księstwa Litewskiego...* (s. 84-90), trzy wiersze *Korony temuż...* (s. 91-93), *Nagrobek* (s. 90) i *Na chorągiew temuż* (s. 93-94). Utwory te odwołują się nie tylko do biografii magnata, ale także do uroczystości funeralnych mu poświęconych.

Znamy szczegóły pochówku hetmana, gdyż utrwalił je w okolicznościowym druku Jan Kmita, typograf z Lubcza. Dzięki *Procesowi pogrzebu* można odtworzyć miejsca i jedyną w swoim rodzaju scenografię ceremonii, a także poznać wygłaszane wtedy kazania. Jest tam również wzmianka o tym, że po złożeniu ciała Radziwiłła do grobu i po wysłuchaniu mów „rozzucano *panegyricos*, wiersze różne, epicedia od różnych szkół i ludzi uczonych”¹². Być może wśród tych tekstów znalazły się także te skopiewane we lwowskiej sylwie.

Drukarz, który – jak sam stwierdził w dedykacji – był naocznym świadkiem ceremonii, dokładnie opisał dwór w Świadości, gdzie w wielkiej izbie obitej czarnym aksamitem postawiono „wyniosły” katafalk okryty złotymi kobiercami, wokół któ-

5 *promptuarium* – ‘to, co jest pod ręką, do użycia w każdej chwili’, popularna nazwa staropolskich leksykonów.

6 *sajdak* – pokrowiec na strzały.

7 M. Pełczyński, *Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce*, Poznań 1960.

8 D. Piotrowiak, *Dwie anonimowe sielanki z pierwszej połowy XVII wieku z rękopisu Biblioteki Baworowskich we Lwowie*, „Terminus” 2014, z. 4 (33), s. 495-536.

9 *Do Księżny Jej M[ito]ści paniej wojewodzkiej*, s. 28.

10 *Związki przy imieninach Oświeconej Księżnej Jej M[itos]ci Katarzynie Radziwiłłównie wojewodzianki wileńskiej JMPHSZ*, s. 81.

11 *Triumf Rzeczypospolitej niebieskiej nad szczęśliwie narodzonym Księciem Krzysztofem Radziwiłłem, Janusza podkomorzego W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego] synem, w Lubczu u Niemnu odprawowany*, s. 29-33; *Kolumna radości nowo narodzonej Księżnie Jej M[ito]ści Annie Mariej Radziwiłłównie, podkomorzance Wielkiego Księstwa Litewskiego wystawiona*, s. 82-84.

12 J. Kmita, *Proces pogrzebu S. pamięci Jaśnie Oświeconego Książęcia Je[g]o Mości na Birzach i Dubinkach P.P. Krzysztofa Radziwiłła wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego] administratora mobilewskiego, bystrzyckiego starosty*, Lubcz, druk Jana Kmita [1641], k. B3 recto. Druk Kmita zawiera opis uroczystości (tu karty są sygnowane poszczególnymi literami) oraz kazania wygłoszone podczas pogrzebu (karty nieliczbowane).

rego znalazły się herb Radziwiłłów i srebrne tablice z napisami. Zaslugi wojskowe zmarłego podkreślały wyeksponowane „cztery husarskie hetmańskie chorągwie, które w inflantskich i moskiewskich ekspedycjach służyły”, buława i miecz księcia oraz ustawione po bokach trumny „trzy głowy lwie, z których niby na kitajkach¹³ [...] wisały rozmaite *Martis insignia*”¹⁴. Pochówek Krzysztofa odbył się w Wizu-nach, rodzinnej nekropolii Radziwiłłów birżańskich, dokąd udano się w kondukcje pogrzebowym. Ze względu na odległość między Świadością a miejscem wiecznego spoczynku księcia procesja zatrzymywała się na kilku postojach, m.in. w specjalnie przygotowanej „szopie obozowej” w Biedziach, gdzie odprawiano kolejne nabożeństwa, wygłaszano kazania i mowy.

Ostatni akt tego swoistego funeralnego *theatrum* rozgrywał się już w kościele, który został odpowiednio udekorowany. Ściany obito czarnym „falendyszem”¹⁵, natomiast na pokrytej czerwonym suknem posadzce ustawiono wyniosłe *castrum doloris* z baldachimem, nad którym „wisał na subtelnej nitce orzeł, który się ruchał, jakby latał”¹⁶. Z boku stały wysokie piramidy zawieszane szwedzkimi i moskiewskimi chorągiewami, tarczami i innymi „trofeami” wojennymi, zwieńczone figurami dwóch orłów z herbem Radziwiłłów.

Przypomnienie tych elementów „aparatu” funeralnego ma o tyle znaczenie, że wiersze żałobne z sylwy lwowskiej także do niego nawiązują. Rozpoczyna je *Lament na pogrzeb księcia pana wojewody wileńskiego, hetmana Wielkiego Księstwa Litewskiego napisany przez Waleriana Gorzyckiego, pisarza natenczas pokojowego*. Wskazany w tytule autor jest mało znany badaczom dawnego piśmiennictwa, chociaż jego nazwisko pojawiło się także w rękopisie Biblioteki Kórnickiej PAN, w tytule wiersza *Do Jej M[ilości] Pani Elżbiety Cikowskiej, wdowy na znak afektu dobrego i przyjaźni nieodmiennej Walerian Gorzycki, 1654 Anno*¹⁷. Twórca wierszy funeralnych skopiowanych we lwowskiej sylwie nie był dotychczas wymieniany wśród poetów piszących dla Radziwiłłów. W *Lamencie...* przedstawia on jednak siebie jako żałobnika osobiście dotkniętego stratą hetmana, utożsamiając się z osobami, które „utraciły oczu swych jedyną ozdobę / Przeto słuszna, by łzami skropioną żałobę / Pospołu z nami odtąd nosiły na sobie”.

W jednym z listów Piotra Kochlewskiego z Nurca z 15 kwietnia 1637 roku spotykamy nazwisko zbliżone do wskazanego w tytule wiersza: „O P[anu] Gorzyńskim dałem już wiedzieć W[aszej] Ks[iążęcej] M[ilości] i list jego wraz posyłam, już

13 *kitajka* – tkanina jedwabna.

14 *Ibidem*, k. B1 recto. *Martis insignia* – insygnia Marsa (wojenne).

15 *falendysz* – nazwa tkaniny wysokiej jakości.

16 J. Kmita, *op. cit.*, s. [56].

17 Rkps Biblioteki Kórnickiej PAN 1195, k. 449.

tylko rezolucyjnej czeka, gdzie go obrócić będziesz raczył¹⁸. Przedstawiciele rodziny Gorzyńskich służyli w chorągwiach husarskich Krzysztofa Radziwiłła¹⁹, trudno jednak stwierdzić, czy twórca zapisany jako Gorzycki w tytule wiersza to członek tej czy innej rodziny.

Lament... rozpoczynał się od stwierdzenia nieprzemijającego smutku po śmierci wielkiego hetmana, smutku pochodzącego z „niebieskiej wieży”²⁰, czyli z wyroków boskich. Autor zapewniał, że poczucie żalu po stracie Radziwiłła nigdy nie ustanie ze względu na wielkie zasługi zmarłego. Dla wzmocnienia siły wyrazu odwołał się do toposu ojczyzny-matki, często stosowanego w ówczesnych „lamentach”, czyli w gatunku elegio-satyry²¹, zmodyfikował jednak ten motyw, nazywając zmarłego zarówno ojcem, jak i synem upersonifikowanej Rzeczypospolitej. Gorzycki w bezpośrednich apostrofach zwracał się nie tylko do pojęć abstrakcyjnych, ale w kolejnych częściach utworu przywoływał konkretne osoby lub grupy żałobników. Wzywał do płaczu „zaczne rycerstwo”, towarzyszy wypraw wojennych Radziwiłła, a także opuszczonych współwynawców, których księżę bronił jako świecki patron ewangelików litewskich. Kolejny krąg adresatów lamentu to najbliżsi krewni zmarłego. Autor wielokrotnie przywoływał w swoim utworze syna hetmana – Janusza, który miał kontynuować tradycje rycerskie przodków, zwracał się też do żony zmarłego – Anny Radziwiłłowej, wskazując jej jako wzór postępowania „panie święte, co swych małżonków stradały”²². Pocieszeniem dla wdowy i sierot miały być nie tylko hagiograficzne egzemplarze, ale także ufność Bogu, „bez którego się woli nigdy nic nie dzieje”.

Żal po stracie najbliższego członka rodziny został przedstawiony w lamencie księcia Bogusława, który na wieść o śmierci stryja przybył z daleka i wypowiedział nad jego trumną pełne emocji słowa, żegnając hetmana jak swego ojca. Ród Radziwiłłów został przywołany także poprzez odniesienia do zasług przodków, co było zgodne z konwencją tworzenia panegiryków. Gorzycki przypomniał królewskie konseksje rodziny pieczętującej się herbem Trąby, a nawet sugerował, że w przeszłości krewny Krzysztofa pretendował do korony. Dla wzmocnienia swojej argumentacji przywołał źródła pisane: „Czytaj jedno kroniki i inszych pism siła”.

18 Archiwum Główne Akt Dawnych, Arch. Radziwiłłów, dział V, 6956.

19 Zob. U. Augustyniak, *W służbie hetmana i Rzeczypospolitej*, Warszawa 2004, s. 370.

20 Do tego motywu biblijnego odwoływał się też Samuel Tomaszewski, który jako motto swego kazania pogrzebowego wybrał cytat z księgi przysłów: „Imię Pańskie jest mocną wieżą, sprawiedliwy się do niej uciecze i bezpieczny będzie” (S. Tomaszewski, *Kazanie nad ciałem Jego Księżęcej Mości odprawowane na ruszeniu się z szopy w Biedziach*, w: J. Kmita, *op. cit.*, s. [78]).

21 S. Nieznanowski, *Poezja polityczna*, hasło w: *Słownik literatury staropolskiej (średniowiecze, renesans, barok)*, red. T. Michałowska i in., Wrocław 1990, s. 652.

22 *stradały* – straciły.

Kreacja zmarłego wojewody wileńskiego koncentrowała się przede wszystkim na jego osiągnięciach wojskowych, autor porównywał księcia – „kochanka walczonej Bellony” – do Marsa i Jowisza. Podkreślał także jego zasługi jako senatora i wyróżniającego się mówcy. W lamencie wielokrotnie pojawiły się aluzje do orła z herbu Radziwiłłów, co dobrze współgrało z elementami architektury okazjonalnej przygotowanej na pogrzeb wojewody. Gorzycki przywołał też otaczającą trumnę obeliski, na których zawieszono zdobycze wojenne hetmana oraz zapisano jego czyny: „Piramidy, kolosy będą opiewały, / Te pismem sprawy jego na sobie wyryte, / Tamte zewłoki w boju dźwigając nabyte”.

Pisarz bardzo wyraźnie podkreślał związki hetmana z Litwą, sugerował, że właśnie jej teren jest zagrożony przez wroga: „Chramie²³ Litwa, nie mając podpory / Odważnych dzieł i męstwa utraciła wzory”, podobnie też wypowiadał się o stracie patrona ewangelików: „Płacz i ty, zasmucony Kościele, w tej dobie, / Że już w krajach litewskich nie stało w żywocie, / Tego, co przy twym umrzeć był gotów kłopotcie”. Jest to wyraźnie odwołanie do wileńskiego tumultu wyznaniowego z 1639 roku, kiedy to rozgorzał konflikt między katolikami i kalwinistami, zakończony decyzją o likwidacji zboru wileńskiego²⁴. Książę Krzysztof, mocno zaangażowany w tę sprawę, bronił dysydentów, odpierał zarzuty przeciwników, co niewątpliwie źle wpłynęło na jego zdrowie i przyspieszyło przedwczesną śmierć²⁵. Podsumowaniem enkomionu był krótki nagrobek wyliczający główne role bohatera: „wielkiego senatora, posła i hetmana”.

Konkretne zasługi Radziwiłła zostały przedstawione w wierszach *Korony temuż...*, wykorzystujących motyw wieńców, którymi w starożytnym Rzymie ozdabiano skronie walecznych wodzów i żołnierzy. Pierwszy utwór *Corona muralis ob Smolencium obsidione liberatum* przypominał zwycięską odsiecz Smoleńska, zakończoną uwolnieniem jego mieszkańców. W czasie kampanii 1633-1634 hetman walczył z zaangażowaniem²⁶, narażając swoje zdrowie i życie, co podkreślał też Fryderyk

23 *chramie* – kuleje, utyka.

24 Zob. U. Augustyniak, *Jeszcze raz w sprawie tumultu wileńskiego 1639 i jego następstwach*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 2006, t. L, s. 169-189.

25 W napisie na srebrnej tablicy, którą przygotowano na pogrzeb Krzysztofa Radziwiłła, zamieszczono następującą wzmiankę „*ob tot actus negociosos, tot vigiles pro Repub[lica] curas tot exantlatos boni publici causa labores, qui ei animae succum sensim sine sensu imminuerunt, praecipitisque et insperati causa fuerunt fati*”. W przekładzie Roberta Sawy: „za tak wiele pracowitych działań, tyle przejawów nieustannej troski; tyle trudów poniesionych dla dobra publicznego, które stopniowo, niepostrzeżenie osłabiły siłę ducha i stały się przyczyną szybkiej i niespodziewanej śmierci”, cyt. za: P. Sistrzencewicz, *Laudatio funebris [...] Christophori Radziwiłł...*, [Lubcz], drukarnia Jana Kmity [1641], k. [R] verso.

26 O sukcesach militarnych Krzysztofa Radziwiłła pod Smoleńskiem wspominał m.in. Maciej Vorbek-Lettow w swoim pamiętniku: „Tak Pan Bóg poszczęścił pracom książęcia hetmana, że nim JKM sam *personaliter* z wojskiem na posiełek przyszedł, przez wszystką zimę, aż do pół lata wszystek impet nieprzyjacielski dźwigając, częstymi czatami i utarczkami tak niszczył nieprzyjaciela i gdzie się jeno pokazał był, że na potym nie lada jako wywabić się dał z fortelów i szańców swoich, i to ilekroć

Starckius w mowie wygłoszonej na jego pogrzebie²⁷. We lwowskiej sylwie znajduje się dłuższy wiersz poświęcony odsieczy smoleńskiej, którego głównym bohaterem jest król Władysław²⁸. W opisie triumfu obok monarchy wzmiankowany był także hetman, „a z niem wojsk przedniejszy wodzowie”²⁹. W zakończeniu enkomionu autor, zapowiadając opiewanie czynów króla, dodał: „I przy tobie i moje wspomną Radziwiłły”³⁰.

Kolejna, „topolowa” korona została przyznana księciu Krzysztofowi za nieustanne starania o zachowanie wolności i suwerenności rodaków. Gorzycki wychwalał hetmana, podkreślając jego zaangażowanie w obronę „krańców” ojczyzny. Bardziej konkretnie dokonania Radziwiłła przywoływał kolejny wiersz *Corona navalis ob victorias in aquis partas*, przypominający wydarzenia z 1622 roku, kiedy to hetmanowi udało się wyzwolić stolicę Kurlandii spod panowania szwedzkiego³¹. Gorzycki z uznaniem ocenił umiejętności militarne dowódcy, który skutecznie walczył z wrogiem, uniemożliwiając „nawom Gustawowym” wsparcie oblężonej Mitawy. Motyw koron przyznawanych pośmiertnie Radziwiłłowi łączył się z podobnymi wątkami we wcześniejszym lamencie, tam jednak Gorzycki wskazywał na konkretne insygnia władzy, w odróżnieniu od symbolicznych nagród za dokonania wojskowe hetmana.

Ostatnim wierszem w zespole żałobnych utworów jest *Na chorągiew temuż*. Długi tekst skomponowany na proporzec zawieszony nad grobem nawiązywał do łacińskiej inskrypcji *Labaro inscriptum*, zamieszczonej na końcu druku Piotra Siestrzencewicza *Laudatio funebris*:

» *Marte potens et pace domique forisque probatus,
Cui vita immensi plena laboris erat,
Hic Radivile iaces, heros heroibus orte,
Magne atavis, meritis maior et ipse tuis,*

się pokazał, bito”, *idem*, *Skarbnica pamięci. Pamiętnik lekarza króla Władysława IV*, oprac. E. Galos, F. Mincer, red. nauk. W. Czaplński, Wrocław 2006, s. 86.

27 J.F. Starckius, *Sermo funebris inclytæ memoriae Christophori Radzivil, ducis Birzarum et Dubincorum...* Elbingae, Typis W. Bodenhausii [1641], k. E2 recto. „*Quid ego hic commemorem tot noctes insomnes et tot pericula, quibus sese exposuit, dum aut ad gregarii aliquando militis officia sese demittit, vel in medios hostium cuneos dum animosius instat?*”, tłum. A. Golik-Prus: „Czyż mam w tym miejscu wspominać te noce bezsenne i te niebezpieczeństwa, na które się narażał, gdy albo udawał się do posterunków zwykłego żołnierza, albo też brawurowo wdzierał się w środek wrogich szyków?”.

28 *Odsiecz Smoleńskowi dana albo triumf z wiktoryjej szczęśliwie otrzymanej nad Szechinem najjaśniejszego i niezwyciężonego Władysława, króla polskiego i szwedzkiego*, rkps Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. Wasyla Stefanyka 1332 II, s. 23-28.

29 *Ibidem*, s. 26.

30 *Ibidem*, s. 28.

31 H. Wisner, *Radziwiłł Krzysztof b. Trąby (1585-1640)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 30/2, z. 125, Wrocław 1987, s. 278.

*Quem pietas superis, virtus aequavit Olympo,
 Quo nihil in nostro clarius orbe fuit.
 Res gerere infestos, propellere finibus hostes,
 Pellere Suecigenas Moscigenasque simul,
 Par Hector praesente manu tibi et impete mentis,
 Par cunctando tuis, Scipio magne dolis
 Eloquio tibi par, par oreque mellee Nestor,
 Virtute incertum maior an ingenio.
 Litave, nota tibi sunt caetera, namque probatum
 Se tibi iudicio saepe fideque dedit.
 Quaere ubi Radvilii invenias similemve paremve
 Consilio, arte, armis, pectore, voce, manu³².*

W druku Kmita napis ten również został przytoczony wraz ze wskazaniem, jak wyglądała chorągiew i kto ją niósł:

» Pan Kurpski rotmistrz siedział w zupełny wszytek złocisty kirys³³ pod kitą ubrany, na koniu karmazynowym, ałasową kapą do ziemi okrytym, niósł chorągiew czerwoną, adamaszkową we dwa ogony wielką, na której z jednej strony były herby książęce zupełne, a z drugiej napis taki: [...]»³⁴.

W obu tekstach przeznaczonych na weksylia (w języku polskim i łacińskim) wyeksponowano przede wszystkim zasługi wojskowe Radziwiłła – pogromcy Szwedów

32 *Labaro inscriptum*, w: P. Sistrzencewicz, *op. cit.*, k. [R] verso, tłum. R. Sawa:

Napis na chorągwi

Mocny w czasie wojennym i podczas pokoju, sprawdzony w domu i na zewnątrz niego,
 Którego życie pełne było niezmiernego trudu,
 Tu, Radziwille, leżysz, bohaterze z bohaterów rodem,
 Wielki cnotami przodków, większy jeszcze twymi,
 Którego pobożność z niebiany, cnota z Olimpem zrównała,
 Ty, od którego nic w naszym świecie sławniejsze nie było.
 Majątkiem rządzić, nieprzyjaciół zawziętych od granic odpychać,
 Przepędzać Szwedów i Moskwian zarazem.
 Odważną, Hektorze, prawicą równy tobie i chyżością myśli,
 Przemysłem, Wielki Scypionie, twoim równy jest fortelom,
 Wymową i głosem tobie równy, Nestorze słodki jak miód.
 Nie wiadomo, czy większy męstwem, czy też charakterem?
 O innych, Litwinie, dobrze wiadomo ci rzeczach,
 Bo wypróbowany często w sądzie i wierności tobie się okazał.
 Szukaj, gdzież znajdziesz, podobnego albo też równego
 Radą, sztuką, orężem, sercem, głosem, dłońmi?

33 *kirys* – zbroja ochraniająca ciało rycerza.

34 J. Kmita, *op. cit.*, s. [39].

i Moskali, porównano go do Hektora i Scypiona Afrykańskiego Starszego, a przez zestawienie księcia z Nestorem podkreślono jego umiejętności krasomówcze. Polski napis „na chorągiew” jest bardziej rozbudowany niż inskrypcja łacińska, powracają w nim wątki z wcześniejszych wierszy poświęconych zmarłemu wojewodzie, w tym motyw „smutnej ojczyzny”.

Nie wiadomo, czy wszystkie utwory żałobne z omawianej sylwy wyszły spod pióra Waleriana Gorzyckiego. Wzmianka o opiewaniu „moich Radziwiłłów” w wierszu poświęconym Władysławowi IV jest być może świadectwem jednego autorstwa okolicznościowych rymów zapisanych w rękopiśmiennej księdze. Łączy je konsekwentne posługiwanie się mitologią i nawiązywanie do tradycji antycznych, podkreślanie przede wszystkim wojskowych zasług księcia Krzysztofa oraz wskazywanie na jego talent oratorski. Być może w sylwie lwowskiej utrwalone zostały niektóre wiersze rozrzucane wśród żałobników w Wiżunach w 1641 roku. Uzupełniają one piśmiennictwo funeralne poświęcone wojewodzie wileńskiemu oraz literaturę okolicznościową epoki baroku.

BIBLIOGRAFIA:

Augustyniak U., *Jeszcze raz w sprawie tumultu wileńskiego 1639 i jego następstw*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 2006, t. L, s. 169-189;

W służbie hetmana i Rzeczypospolitej, Warszawa 2004;

Chamera-Nowak A., *Zarys problematyki dotyczącej Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Barworowskiego*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 2008, z. 18/19, s. 55-64;

Jarczykowa M., *Przy pogrzebach rzeczy i rytmy. Funeralia Radziwiłłowskie z XVII wieku*, Katowice 2012;

Kmita J., *Proces pogrzebu S. pamięci Jaśnie Oświeconego Książęcia Je[g]o Mości na Birzacz i Dubinkach P.P. Krzysztofa Radziwiłła wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego W[ielkiego] Ks[ięstwa] L[itewskiego] administratora mohilewskiego, bystrzyckiego starosty*, Lubcz, druk Jana Kmity [1641];

Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka, rkps 1332/II;

Nieznanowski S., *Poezja polityczna*, hasło w: *Słownik literatury staropolskiej (średniowiecze, renesans, barok)*, red. T. Michałowska i in., Wrocław 1990;

Pelczyński M., *Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce*, Poznań 1960;

Piotrowiak D., *Dwie anonimowe sielanki z pierwszej połowy XVII wieku z rękopisu Biblioteki Barworowskich we Lwowie*, „Terminus” 2014, z. 4 (33), s. 495-536;

Płaza S. *Wielkie bezkrólewia*, Kraków 1988;

Siestrzencewicz P., *Laudatio funebris [...] Christophori Radziwiłł...*, [Lubcz], drukarnia Jana Kmity [1641];

Starckius J.F., *Sermo funebris inclitae memoriae Christophori Radziwiłł, ducis Birzarum et Dubincorum...* Elbingae, Typis W. Bodenhausii [1641];

Vorbek-Lettow M., *Skarbnica pamięci. Pamiętnik lekarza króla Władysława IV*, oprac. E. Galos, F. Mincer, red. nauk. W. Czaplński, Wrocław 2006;

Wisner H., *Radziwiłł Krzysztof h. Trąby (1585-1640)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 30/2, z. 125, Wrocław 1987.

SŁOWA KLUCZE: Krzysztof Radziwiłł, lament, funeralia, Walerian Gorzycki

MARIOLA JARCZYKOWA

MOURNING POEMS FOR KRZYSZTOF RADZIWIŁŁ IN THE SILVA RERUM FROM THE COLLECTIONS OF THE BAVOROVIANUM IN LVIV

The 17th century silva rerum from the collections of the Bavorovianum (manuscript 1332/II), currently stored in The Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine, contains copies of unknown occasional works about the Radziwiłł family from Birże. The most elaborate set consists of mourning poems for prince Krzysztof (d. 1640): *Lament na pogrzeb księcia pana wojewody wileńskiego...* [The lament for the funeral of sir prince voivode of Vilnius], three poems *Korony temuż* [The crown to thee], the tombstone, and *Na chorągiew temuż* [To the flag to thee]. The texts are preceded by a foreward that introduces the author, Walerian Gorzycki, and characterises the works, clarifying the evoked settings and referring to the genres issues. *Lament...* emphasises primarily the hetman's military merits and his religious patronage. The three poems refer to the motif of crowns awarded to victorious commanders and commemorate the liberation of Smoleńsk and Mitawa. The poem *Na chorągiew...* is a Polish language version of a latin inscription placed on the flag prepared for the funeral of Radziwiłł that has been documented in 17th century prints (by Siestrzencewicz and Kmita).

KEYWORDS: Krzysztof Radziwiłł, lament, funeral poems, Walerian Gorzycki